

Wyrok z dnia 24 listopada 2010 r.

I UK 129/10

Warunek z art. 29 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.) spełnia ubezpieczony, który ostatnio przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę pobierał zasiłek dla bezrobotnych z tytułu zatrudnienia w ramach stosunku pracy bez względu na to, że później uzyskał wymagany wiek emerytalny, byleby ostatnio przed zgłoszeniem wniosku o zasiłek dla bezrobotnych i następnie wniosku o emeryturę był pracownikiem oraz w okresie ostatnich 24 miesięcy podlegania ubezpieczeniu społecznemu albo ubezpieczeniom emerytalnemu lub rentowym pozostawał w stosunku pracy przez co najmniej 6 miesięcy, chyba że w dniu zgłoszenia wniosku o emeryturę był uprawniony do pracowniczej renty z tytułu niezdolności do pracy.

Przewodniczący SSN Zbigniew Myszk (sprawozdawca), Sędziowie SN:
Zbigniew Hajn, Jolanta Strusińska-Żukowska.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 24 listopada 2010 r. sprawy z odwołania Jerzego M. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w Ł. z siedzibą w Z.W. o prawo do emerytury, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 16 grudnia 2009 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i sprawę przekazał Sądowi Apelacyjnemu w Łodzi do ponownego rozpoznania.

U z a s a d n i e

Wyrokiem z dnia 16 grudnia 2009 r. Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi oddalił apelację wnioskodawcy Jerzego M. od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 3 marca 2009 r., oddalającego odwołanie wnioskodawcy od decyzji Zakładu

Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w Ł. z siedzibą w Z.W. z dnia 1 września 2008 r., odmawiającej mu przyznania prawa do wcześniejszej emerytury.

W sprawie tej ustalono, że wnioskodawca (ur. 19 sierpnia 1948 r.) złożył w dniu 23 lipca 2008 r. wniosek o przyznanie prawa do emerytury. Od 31 grudnia 1998 r. wnioskodawca był uprawniony do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy, a od dnia 1 marca 2003 r. świadczenie to zostało przyznane mu na stałe. Wnioskodawca wykazał 24 lata, 11 miesięcy, 8 dni okresów składkowych i 4 miesiące nieskładkowych (łącznie 25 lat, 3 miesiące i 8 dni). Staż pracowniczy wynosi 15 lat i 20 dni. Poza wykonywaniem pracy w ramach stosunku pracy, wnioskodawca prowadził także działalność gospodarczą od 1 maja 1979 r. do 1 stycznia 1991 r., odprowadzając z tego tytułu składki na ubezpieczenie społeczne w okresach od 1 kwietnia 1983 r. do 31 grudnia 1984 r., od 1 marca 1987 r. do 31 marca 1988 r. i od 1 maja 1988 r. do 31 grudnia 1990 r. W okresach od 1 listopada 1994 r. do 4 lipca 1995 r. i od 16 listopada 1995 r. do 30 listopada 1995 r. był osobą współpracującą ze swoją córką Moniką M., która prowadziła działalność gospodarczą i opłacała za wnioskodawcę składki na ubezpieczenie społeczne z tytułu współpracy. W firmie Moniki M. była zatrudniona także Jadwiga W., która miała opłacane składki z tytułu stosunku pracy.

Decyzją z dnia 1 września 2008 r. ZUS odmówił wnioskodawcy prawa do wcześniejszej emerytury z względu na niespełnienie warunków z art. 29 i art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. rentach i emeryturach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227, zwanej dalej ustawą o emeryturach i rentach lub ustawą). Ostatnim tytułem ubezpieczenia wnioskodawcy była współpraca w prowadzeniu działalności gospodarczej córki, zatem aby otrzymać emeryturę wnioskodawca musiałby mieć 25 lat stażu pracowniczego (art. 29 ust. 3 ustawy o rentach i emeryturach), podczas gdy udokumentował jedynie 15 lat i 20 dni. Nie wykazał również 15 lat pracy w warunkach szczególnych.

Sąd Okręgowy oddalił odwołanie wnioskodawcy od tej decyzji, ponieważ wnioskodawca mimo posiadania 25-letniego okresu składkowego i nieskładkowego oraz stanu całkowitej niezdolności do pracy, aby uzyskać prawo do emerytury powinien spełnić także przesłanki z art. 29 ust. 2 pkt 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach, a zatem jego ostatnim tytułem ubezpieczenia powinien być stosunek pracy. Tymczasem z art. 26 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz ich rodzin (jednolity tekst: Dz.U. z 1989

r. Nr 46, poz. 250 ze zm., zwanej dalej ustawą z 1976 r.) wynikało w sposób jednoznaczny, że wnioskodawca jako rodzic osoby prowadzącej działalność gospodarczą podlegał ubezpieczeniu społecznemu jako osoba współpracująca bez względu na to, czy pozostawał z prowadzącą tę działalność córką we wspólnym gospodarstwie domowym. O tym, że wnioskodawca pozostawał osobą współpracującą, świadczą dowody w postaci deklaracji rozliczeniowej sporządzonej przez jego córkę, z której wynika, że był zatrudniony u swojej córki jako osoba współpracująca, a nie pracownik. Pośredni dowód wynikał z faktu ubezpieczenia pracowniczego Jadwigi W. Córka wnioskodawcy zdawała sobie sprawę z różnic między ubezpieczeniem pracowniczym i ubezpieczeniem osoby współpracującej. Potwierdza to także zgłoszenie do ubezpieczenia wnioskodawcy jako osoby współpracującej sporządzone i podpisane przez Monikę M. oraz samego wnioskodawcę. Ponadto wnioskodawca nie złożył do akt sprawy umowy o pracę, a jedynie świadectwo pracy.

Sąd Apelacyjny oddalił apelację wnioskodawcy podzielając stanowisko Sądu Okręgowego. Sąd Apelacyjny na podstawie art. 381 k.p.c. pominął nowe dowody w postaci kserokopii umowy o pracę oraz PIT-11, ponieważ wnioskodawca nie wskazał, dlaczego dowodów tych nie przedstawił przed Sądem pierwszej instancji. Nie mają one istotnej wartości dowodowej, gdyż ich kserokopie nie zostały potwierdzone „za zgodność z oryginałem”. Brak także jakiegokolwiek dowodu na to, że PIT-11 został przedstawiony w Urzędzie Skarbowym. Oznaczało to, zdaniem Sądu Apelacyjnego, że dowody te powstały na użytek toczącej się sprawy. Ponadto z załączonej umowy o pracę wynika, że została ona zawarta w dniu 1 października 1994 r. i w tym dniu nastąpiło rozpoczęcie pracy, a z wcześniej złożonego do akt rentowych świadectwa pracy wynika, że wnioskodawca miał świadczyć pracę od 1 listopada 1994 r. Z żadnych dokumentów sprawy nie wynika, aby świadczył on pracę od 1 października 1994 r. Przeciwnie, w kwestionariuszu z dnia 31 grudnia 1998 r. wnioskodawca podał, że od 4 lipca 1993 r. do 30 października 1994 r. pozostawał bez pracy.

W skardze kasacyjnej wnioskodawca zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego, w szczególności: 1) art. 4 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137), przez jego niezastosowanie, prowadzące do błędnej oceny, że zachodzi sprzeczność pomiędzy podleganiem skarżącego ubezpieczeniu społecznemu osób współpracujących a pozostawaniem w tym samym czasie w stosunku

pracy, mimo że należał on do grupy zatrudnionych na podstawie stosunku pracy, którzy nie podlegali i nie mogli podlegać ubezpieczeniu pracowniczemu, 2) art. 22 § 1 k.p. i art. 26 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy z 1976 r., przez ich niezastosowanie i zaniechanie zbadania, czy charakter pracy skarżącego i zakres wykonywanych obowiązków odpowiadał stosunkowi zatrudnienia pracowniczego, czy też współpracy przy prowadzeniu działalności gospodarczej, 3) art. 29 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 pkt 1 i 2 ustawy o emeryturach i rentach, przez ich niezastosowanie i uznanie, że skarżącemu nie przysługuje prawo do wcześniejszej emerytury, mimo spełniania przez niego warunków do jej przyznania.

Skarżący zarzucił także naruszenie przepisów postępowania, w szczególności: 1) art. 227 k.p.c. w związku z art. 233 § 1 k.p.c. oraz art. 382 k.p.c., polegające na oparciu rozstrzygnięcia o dowód niemający w sprawie istotnego znaczenia, tj. druk zgłoszenia do ubezpieczenia osób współpracujących i pominięciu dokumentów znajdujących się w aktach rentowych sprawy wskazujących na pracowniczy charakter ubezpieczenia społecznego skarżącego w spornym okresie, 2) art. 233 § 1 k.p.c. i art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c., polegające na wydaniu rozstrzygnięcia z pominięciem materiału dowodowego zgromadzonego w aktach rentowych i dowolnym przyjęciu, że ostatnio przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę (w rozumieniu art. 29 ust. 2 pkt 1 o emeryturach i rentach) skarżący był osobą współpracującą przy prowadzeniu działalności gospodarczej, podczas gdy pozostawał on wówczas osobą bezrobotną z prawem do zasiłku, oraz niewyjaśnieniu w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku dlaczego dokumentowi w postaci decyzji o nabyciu statusu osoby bezrobotnej Sąd odmówił waloru wiarygodności.

Jako okoliczność uzasadniająca przyjęcie skargi do rozpoznania wskazano na jej oczywiste uzasadnienie w zakresie zarzutów naruszenia prawa procesowego oraz oczywiste naruszenie art. 22 k.p. i art. 26 ust. 1 pkt 1 i 2 ustawy ubezpieczeniowej z 1976 r., przez ich niezastosowanie w celu ustalenia charakteru zatrudnienia skarżącego w spornym okresie. Ponadto w sprawie występują istotne zagadnienia prawne, sprowadzające się do odpowiedzi na pytania: 1) czy osobom, które ostatnio przed złożeniem wniosku o emeryturę były zatrudnione w okolicznościach określonych w art. 4 ust. 2 pkt 4 ustawy o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych i z mocy art. 4 ust. 2 tej ustawy były wyłączone z ubezpieczenia pracowniczego, przysługuje prawo do emerytury w wieku obniżonym określonym w art. 29 ust. 1 i 2

ustawy o emeryturach i rentach, jeżeli bezpośrednio przed złożeniem wniosku o emeryturę pobierały rentę z tytułu całkowitej niezdolności do pracy?, 2) czy osoba, która ostatnio przed złożeniem wniosku o emeryturę i uzyskaniem renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy była osobą bezrobotną z prawem do zasiłku, podlegającą z tego tytułu pracowniczemu ubezpieczeniu społecznemu na podstawie art. 11 ust. 2 pkt 14 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267), traktowanemu jako okres równorzędny z zatrudnieniem, spełnia wymogi uzyskania prawa określonego w art. 29 ust. 2 pkt 1 ustawy emerytalnej w postaci bycia pracownikiem?

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest uzasadniona, ponieważ zaskarżony wyrok zapadł przedwcześnie, bez wyjaśnienia okoliczności istotnych dla wydania prawidłowego orzeczenia. W sprawie okolicznością sporną był ostatni tytuł ubezpieczenia społecznego, któremu podlegał skarżący. Sąd Apelacyjny przyjął, że było to ubezpieczenie skarżącego jako osoby współpracującej przy prowadzeniu działalności gospodarczej jego córki, argumentując, iż z art. 26 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą oraz i ich rodzin wynikało, że „rodzic osoby prowadzącej działalność gospodarczą, podlegał ubezpieczeniu jako osoba współpracująca niezależnie od tego, czy pozostawał z prowadzącą tę działalność córką, we wspólnym gospodarstwie domowym”. Stanowisko to jest kontrowersyjne, gdyż wprawdzie mogło ono *prima facie* mieć oparcie w treści art. 26 ust. 1 pkt 1 i ust. 2 wymienionej ustawy, w połączeniu z wnioskowaniem *a contrario* z pkt 2 tego przepisu, jednakże dawna regulacja niepodlegania pracowniczemu ubezpieczeniu społecznemu zatrudnionej osoby bliskiej prowadzącemu działalność gospodarczą (art. 4 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych), będącej osobą współpracującą przy prowadzeniu działalności gospodarczej oraz aktualna definicja legalna osoby współpracującej z osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność wymaga ustalenia pozostawiania tych osób we wspólnym gospodarstwie domowym. Negatywne ustalenie tej przesłanki, tj. niepozostawanie we wspólnym gospodarstwie domowym, uprawnia stanowisko, że o rodzaju (tytule) ubezpieczenia społecznego osoby bliskiej zatrudnionej

przez prowadzącego pozarolniczą działalność decyduje „wybór formy prawnej świadczenia pracy przez najbliższego krewnego na rzecz osoby prowadzącej działalność gospodarczą” (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 22 lipca 1993 r., II UZP 19/93, LEX nr 14706).

Rację może mieć skarżący, gdy twierdzi, że Sąd Apelacyjny bezpodstawnie pominął ustalenie ubezpieczeniowego tytułu prawnego nabycia uprawnień rentowych przez skarżącego, któremu organ rentowy przyznał prawo do renty na podstawie „ustawy z 14.12.1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.)”. Mogło to oznaczać, że w dacie wydania decyzji rentowej z dnia 29 stycznia 1999 r. nie był sporny pracowniczy tytuł podlegania ubezpieczeniom społecznym. Tymczasem pobieranie renty z tytułu pracowniczego ubezpieczenia społecznego w dniu zgłoszenia wniosku o wcześniejszą emeryturę pracowniczą umożliwia nabycie uprawnień emerytalnych na podstawie art. 29 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 *in fine* ustawy o emeryturach i rentach (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2008 r., II UK 326/07, OSNP 2009 nr 21-22, poz. 301). Istotne i pomocne przy prawidłowym orzekaniu może być także ustalenie tytułu pobierania przez skarżącego zasiłku dla bezrobotnych, ponieważ - w ocenie składu orzekającego - warunek z art. 29 ust. 2 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach spełnia ubezpieczony, który ostatnio przed zgłoszeniem wniosku o emeryturę pobierał zasiłek dla bezrobotnych z tytułu zatrudnienia w ramach stosunku pracy, zważywszy że pobierający zasiłek dla bezrobotnych podlega obowiązkowo ubezpieczeniu społecznemu (art. 6 ust. 1 pkt 9 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych), bez względu na to, że później uzyskał wymagany wiek emerytalny, byleby ostatnio przed zgłoszeniem wniosku o zasiłek dla bezrobotnych i wniosku o emeryturę był pracownikiem oraz w okresie ostatnich 24 miesięcy podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu lub rentowym pozostawał w stosunku pracy przez co najmniej 6 miesięcy, chyba że w dniu zgłoszenia wniosku o emeryturę był uprawniony do pracowniczej renty z tytułu niezdolności do pracy. Natomiast warunku z art. 29 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach nie spełnia i prawo do wcześniejszej emerytury z art. 29 ustawy o emeryturach i rentach nie przysługuje ubezpieczonemu, który ostatnio przed złożeniem wniosku emerytalnego podlegał innemu niż pracowniczy tytułowi ubezpieczenia społecznego lub pobierał rentę z tytułu niezdolności do pracy z pozapracowniczego ubezpieczenia społecznego, chyba że przez cały okres wymagany do przyznania emerytury,

o której mowa w art. 29 ust. 1 i 2 tej ustawy, podlegał ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy (art. 29 ust. 3). Prawo do wcześniejszej emerytury z art. 29 ustawy o emeryturach i rentach przysługuje zatem, gdy ubezpieczony ostatnio przed złożeniem wniosku emerytalnego pobierał rentę z tytułu niezdolności do pracy z pracowniczego ubezpieczenia społecznego.

Negatywne zweryfikowanie uprawnień emerytalnych skarżącego byłoby możliwe tylko w razie ustalenia i przekonującego uzasadnienia, że sporny okres zatrudnienia skarżącego przez jego córkę prowadzącą pozarolniczą działalność był okresem podlegania pozapracowniczeemu ubezpieczeniu społecznemu, który nie rodzi prawa do pracowniczej emerytury z art. 29 ustawy o emeryturach i rentach, albo bez porównania trudniejszego wykazania, że w spornym okresie strony pozostawały w pozornym stosunku zatrudnienia, który był jedynie deklarowany dla nabycia prawa do zasiłku dla bezrobotnych i prawa do pracowniczej renty z tytułu niezdolności do pracy. Powyższe okoliczności doprowadziły Sąd Najwyższy do orzeczenia jak w sentencji (art. 398¹⁵ k.p.c.).

=====